

Internasjonal Kvinneliga
for Fred og Frihet
Grunnlagt i Haag 1915

fred og frihet

MARS 2006

Nr.1/ 67. årgang

Rolf Groven

GI HAN EI FRAMTID

Åksjon mot Atomkraft

NEI TIL ATOMKRAFT

fred og frihet

Utgiver: Internasjonal Kvinneliga for Fred og Frihet, Postboks 8810 Youngstorget, 0028 Oslo

Norsk seksjon av:

Women's International League for Peace and Freedom (WILPF)

Trykkeri og sats :

Tøyen trykk A/S, Oslo

Leder

Ny forsvarspolitik med ny regjering?

Av Ellen Elster

Sist høst fikk vi en ny regjering, en regjering som i valgkampen lovte en kraftig dreining av politikken til venstre. Forventningene var høye, også i forhold til forsvarspolitikken.

Men hverdagen kom fort da forhandlingsresultatet etter Soria Moria forelå. Vi som hadde store forhåpninger om en ny forsvarspolitik, måtte innse at det var Arbeiderpartiet som vant valget. Arbeiderpartiet har i etterkrigstiden gått i front for dagens militaristiske og USA-vennlige politikk.

Hvordan kan vi forvente oss at forsvarspolitikken vil se ut?

Soria Moria-erklæringen er full av tve-tydigheter. Umiddelbart kan en få inntrykk av at her har Arbeiderpartiet strukket seg langt i retning av en mer fredsvennlig politikk. Men har det egentlig skjedd? Her kommenteres noen punkter hentet fra Soria Moria erklæring- en.

"Regjeringen vil kun bidra med militære styrker til EUs utrykningstyrke når det fore- ligger et klart og utvetydig FN-mandat." – Mye tyder på at det er mange måter å tolke et FN- mandat på. Den forrige regjeringen påsto at de hadde et klart og utvetydig mandat for å utplassere soldater i Afghanistan og Irak. Det var det ikke enighet om. Og vil det alltid være riktig å sende soldater til et konfliktområde om det skulle foreligge et slikt mandat?

Regjeringen vil "trekke norske stabs- og opplæringsoffiserer ut av Irak", "ikke fornye norsk deltakelse i Operation Enduring Freedom når mandatperioden for disse styrkene utløper" og "styrke norsk deltakelse i ISAF i Afghanistan". – De to første elementene er positive og det siste er svært problematisk. Forholdet mellom Enduring Freedom og ISAF er flytende. Det viste debatten om å sende F-16 fly som en del av ISAF-styrken.

Et annet problematisk punkt er NATO-

strategien fra 1999 og Norges oppfølging av den. ISAF er å anse som en del av "Out-of-area"-strategien. Strategien nevnes ikke med et ord i Soria Moria erklæringen. En del handlinger kan allikevel relateres til erklæringen. – Regjeringen vil foreta en gjennomgang av "Norges forpliktelser når det gjelder norske styrker i forhold til EU- og NATO-opdrag og andre internasjonale operasjoner", "nye store materiellinvesteringer" og "oppretholde den allmenne verneplikten, tilpasset til en ny tid". Her tilføyes at "forsvarets behov skal ligge til grunn". Regjeringen vil "ha et moderne for- svar, tilpasset nye sikkerhetsutfordringer. Nye og mer sammensatte trusler øker behovet for et fleksibelt forsvar som kan håndtere et bredt spekter av ulike oppgaver." – Dette siste er gjenkjennbare ord fra den nye strategien som ble vedtatt av den tidligere regjeringen og med Arbeiderpartiets støtte.

Umiddelbart positivt oppleves at regje- ringen "vil arbeide for at NATO-landene skal gå foran når det gjelder bekjempelse av mas- seødeleggelsesvåpen" og at "NATO må kontin- uerlig vurdere sin atomstrategi for å redusere atomvåpenenes rolle i internasjonal politikk". – Det er bare det at dette også er å finne i NATO-strategien. Men NATO-strategien inne- holder også førstebruk av atomvåpen. Dette sier Soria Moria erklæringen ingenting om.

Det er for tidlig å evaluere forsvarspo- litikken. Det gjenstår å se hva som vektlegges i langtidsplanen for forsvaret fra 2009. Det skal settes ned et bredt sammensatt utvalg. Skal vi tillate oss å spå om framtida, tror vi nok at vi vil se en fortsettelse av dagens offensive og aggressive militære politikk og som er i tråd med NATO-strategien fra 1999, - dessverre.

Forsidebildet er malt av Rolf Groven. Med tillatelse av maleren.

Deadline for nr. 2 2006: 1.april

Tsjernobyl 20 år etter

Av Eva Fidjestøl

26. april 2006 er det 20 år sidan atomreaktorkatastrofen i Tsjernobyl i Ukraina. Sist september kom det ein 600 sider lang rapport som avdramatiserer helse- og miljøkonsekvensane av denne katastrofen. Rapporten er utarbeidd av åtte FN-organisasjonar i samarbeid med regjeringane i Ukraina, Kviterussland og Russland. Det internasjonale atomenergi-byrået (IAEA), som fekk Nobels fredspris i 2005, er den sentrale organisasjonen i denne gruppa, i lag med FNs vitskapelege komité om effekten av radioaktiv stråling (UNSCEAR) og Verdas helseorganisasjon (WHO). Dei to første har sterke band til atomindustrien, og WHO er bunden gjennom ein avtale med IAEA frå 1959. Alle organisasjonane får råd og rettleiing om stråledoser og strålevern frå Den internasjonale strålevern-kommisjonen (ICRP) som vart oppretta alt i 1952. ICRP er arvtakaren etter dei som arbeidde med strålevern under Man-hattanprosjektet for å lage dei første atombombene. Alle som er med i kommisjonen representerer miljø som brukar stråling, og dei hevdar at stråledosane til arbeidadarar i atomindustrien og til folk bør vere så små som mogleg når ein først tek omsyn til sosiale og økonomiske faktorar. Dei byggjer òg for einsidig på Hiroshimaundersøkinga, som berre godtek kreft, mutasjonar og misdanningar som strålingsrelatert helseskade.

Mikhail V. Malko ved Vitskapsakademiet i Minsk kallar alle desse organisasjonane med fellesnamnet "the International Radiation Community". Kva seier så "det internasjonale strålings-samfunnet" om Tsjernobylkonsekvensane? Jo, dei seier det same i dag som dei har sagt i alle år, med små endringar. Den første rapporten deira som kom i 1991 konkluderte med at det ikkje kunne påvisast negative somatiske helseskader på grunn av stråling, og at det også i framtida kunne bli vanskeleg å påvise auke av kreft eller genetisk skade på grunn av Tsjernobyl. Dei hevda at frykt og radiofobi var eit stort helseproblem. I boka "Stråling og helse" frå 1993 skriv atomfysikarane ved Universitetet i Oslo om denne rapporten: "Hvis noen skal bli trodd når det gjelder Tsjernobyl, må det nettopp være en slik gruppe av eksperter".

I denne siste rapporten reknar dei med 50 døde som ei direkte følgje av ulukka, 99 prosent av barna som er råka av skjoldbruskkjertelkreft overlever, så det er heller ikkje noko stort problem. Likevel må dei innrømme at ein viss auke i andre kreftformer er registrert. Men no som før hevdar dei at det er den mentale helsetilstanden som er det største helseproblemet forårsaka av ulukka, ikkje minst på grunn av manglande informasjon. Rapporten anbefalar også at 70 prosent av jorda i dei evakuerte områda kan takast i bruk att.

I Noreg vart denne rapporten teken i mot med likegyldigheit både i fagmiljøa og i media. Dei fleste tenkjer vel som professorane i 1993 at slike ekspertar og tunge FN-organisasjonar må vi kunne stole på. I tillegg har IAEA fått Nobelprisen og talar med enno større tyngde enn før.

Aktivistar og forskarar i Russland, Kvi-

Fra Tsjernobyl etter ulykken

terussland og Ukraina i lag med internasjonale organisasjonar som Greenpeace og WILPF avviser denne rapporten som rein skjønning. Den byggjer på absolutt falske tall og tek ikkje omsyn til ei stor mengd med vitenskaplege arbeid som er tilgjengelege. Rapporten legg ikkje skjul på at Tsjernobylulukka var ei alvorleg ulukke, men sjølv det gjekk altså bra til slutt. Det er mykje som tyder på at vi står framfor ei ny satsing på atomkraft både i industrilanda og i den tredje verda. Då er det veldig viktig for IAEA, som er den fremste forkjemparen for atomkraft, å få fram budskapet om ein trygg og miljøvennleg atomindustri. Og for desse tre landa som vart hardest råka av ulukka, og som slit med dårleg økonomi, er det fint å sleppe utgiftene til Tsjernobyloffera og samstundes kunne ta i bruk all jorda som har lege brakk. Også i desse landa er det grunn til å tru at rapporten vil opne for bygging av nye atomkraftverk.

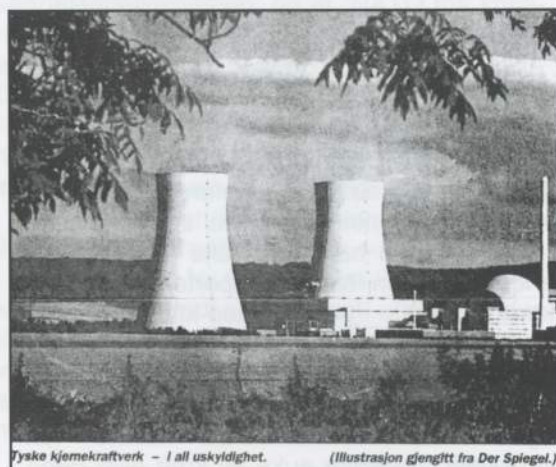
Kva er så sanninga om Tsjernobylulukka – i dag 20 år etter? Ei gruppe i FN, leia av Kofi Annan sa i 2001 at dei rekna med ni millionar Tsjernobyloffera, og at dette talet ville stige i framtida.

Eit tverrfagleg forskarmiljø i Moskva leia av professor Elena B. Burlakova har lagt fram forskingsresultat om effekten av lågdosestråling på levande organismar. Dei har i mange år utført både dyreforsøk i laboratoriet og epidemiologiske undersøkingar av store folkegrupper som lever i dei radioaktivt forureina områda etter Tsjernobylulukka. Konklusjonane deira er at det kan påvisast ein samanheng mellom lågdosestråling og skade på alle nivå av biologiske system, makromolekyl, celler, organ, organismar og populasjonar. Det er feil å berre registrere kreft, misdanningar og mutasjonar når ein vil undersøke

samanhengen mellom stråling og helse. Den radioaktiviteten folk i Tsjernobylsonene får i seg gjennom den daglege maten er medverkande årsak til mykje av den sjukdomen alle er einige om at ein observerer i desse områda, og som blir forsøkt bortforklart med stress og radiofobi. Dette forskarmiljøet presenterer nye teoriar for å forklare dette, og hevdar at dagens strålevern byggjer på feil forståing av samanhengen mellom stråling og helse.

Professor Y. Bandazhevsky var rektor ved det medisinske instituttet i Gomel i Kviterussland, i eit område som var

sterkt forureina med nedfall etter Tsjernobylulukka. Etter ni år med forskning oppdaga han at indre stråling frå Cs-137 ved låge dosar førde til skade på dei vitale organ der Cs-137 konsentrerte seg. Skaden på hjarte blir irreversibel etter ei bestemt tid og dose. Brå død på grunn av hjartesvikt vart observert i alle aldrar, også hos barn. Arbeidet hans "Caesium cardiomyopathy" blir av mange forskarar vurdert som eit vitenskapleg arbeid av særst høg kvalitet, og dei rekna med at dette syndromet ein gong vil få navn etter Bandazhevsky. Etter at han publiserte dette arbeidet og anklaga regjeringa i Kviterussland for at dei ikkje gjorde nok for å forebygge desse helseproblema ved å skaffe

Fyske kjernkraftverk – I all uskyldighet.

(Illustrasjon gjengitt fra Der Spiegel.)

folk rein mat, vart han arrestert og anklaga for korrupsjon og dømd til åtte års fengsel.

Dette er to eksempel, men dei er ikkje åleine. Frå medisinske- og forskingsmiljø i Russland, Kviterussland og Ukraina har det i årevis kome mange forskingsarbeid med høg kvalitet om genetisk, teratogene og somatis-

ke skader med årsak i radio-aktiv eksponering. Dei har stadfesta resultatene ved å påvise dei same effektane i dyreforsøk. Mykje av dette har blitt presentert på store internasjonale konferansar, som til dømes Geneve i 1996 og i Kiev i 2001. Men det har aldri kome med i konferanserapportane. Resten av verda har blitt hindra i å få kjennskap til denne forsøkinga ved at resultatene deira har blitt brakt til taushet av dei autoritetar, støtta av IAEA, UNSCEAR og ICRP

Mikhail V. Malko sa på ein konferanse i Japan i 1998 at det internasjonale strålevernet har vurdert dei radiologiske konsekvensane av Tsjernobylulukka feil helt sidan ulukka hende i 1986 og formulerte det slik: "Dette blir konklusjonen til alle objektive spesialister: Det er ei krise i det internasjonale fagmiljøet når det gjeld stråling og helse, som fører til avvising av påliteleg informasjon til fordel for eigne meiningar om kor lite viktig Tsjernobylulukka var".

Rosalie Bertell forklarar dette slik: "Den skadelege verknaden av stråling fanga interessa til specialistane og det militære fordi ein såg at det var mogeleg å bruke atomvåpen i krig". Eit veldig interessant problem for dei som planla slik krig var kor mange fiendar ein kun-

ne drepe med slike våpen, og korleis ein sam-stundes kunne verne egne soldatar. På grunn av dette arbeidde spesialistar innan strålingsbiologi, nukleærmedisin og strålingsvern i starten av atomalderen for det meste med militære oppdrag. Seinare gjekk dei over på problem knytta til atomreaktorar for å produsere elektrisitet. Som resultat av at dei har vore involverte i å løyse militære og industrielle problem så har specialistane i radiobiologi, medisin og strålevern ikkje gjeve nok merksemd til problema omkring det å verne helsa til folk frå den skadelege påverknaden av radioaktiv stråling.

Vi i IKFF har i mange år vore med på å få ut sann informasjon om konsekvensane av Tsjernobylulukka. Vi har òg lenge arbeidd for at avtalen mellom IAEA og WHO må endrast. Kravet vårt til FN er at det må vere medisinarane og dei helseprofesjonelle i WHO som i framtida skal evaluere stråling og helse, og ikkje fysikarane som er knytt til atomindustrien.

Noen av atomtabbene

Fra Dagbladets Helgemagasin, 29.3.2004

Atombombenes kirkegård er hele verden. Den dag i dag ligger det tapte amerikanske atombomber i Middelhavet, Atlanterhavet. Stillehavet, i ei myr i North Carolina, muligens på Grønland.

Ved et tilfelle holdt store deler av Vest-England på å forsvinne i en atomsopp, mens landsbyen Palomares i Spania fortsatt merker ettervirkningene fra 17. januar 1966. Da kom fire hydrogenbomber dalende ned fra himmelen.

USAs liste over ulykker med atomvåpen får en til å undres over at ikke verden for lengst er omgjort til en rykende atomørken. Magasinet på nett har lista over de kjente uhellene USA hadde med atomvåpen mellom 1950 og 1980. Den er lang, gruffull, og neppe komplett. Historiene vitner om en kald krig der atombomber ved uhell og kløneri gikk i bakken eller sjøen en rekke steder verden over - og hvor flere av disse på mirakuløst vis

ikke utslettet store deler av verdenskartet slik vi kjenner det i dag. Hva som skjedde etter 1980 er foreløpig ikke offentliggjort.

Sporløst forsvunnet. Det er verd å merke seg at Sovjetunionen aldri har offentliggjort noen tilsvarende liste over deres atomvåpen-uhell. Den er neppe mindre spektakulær.

Også Storbritannia, Frankrike, Kina og andre kjente atommakter holder ulykkesstatistikken tett inntil brystet, av hensyn til rikets sikkerhet. Derimot er det lite som tyder på at sikkerheten til en skrekkslagen verden har vært atomkappløpets fremste hensyn.

Videre kan vi lese: "**Her er skrekklister**" der journalisten regner opp 23 "uhell" med USAs bombefly og atombaser fra 13. februar 1950 til 19. september 1980.

Prisutdeling for arbeid mot atomenergi

Franz-Moll stiftelsen har siden 1998 delt ut årlige priser kalt *The Nuclear-Free Future Award*. Prisene ble for første gang utdelt i Oslo på Nobelinstituttet høsten 2005 i samarbeid med Norske leger mot atomvåpen, Nei til atomvåpen, Leger mot atomvåpen i Tyskland og The Seventh Generation Fund i USA.

Prisene gikk til Motarilavao Hilda Lini fra Vanuatu i Stillehavet, danske Preben Maegaard som er en pioner når det gjelder fornybar energi, Mathilde Halla som er en sentral anti-atomkraft-aktivist fra Østerrike og George Authora og Joe Shirley jr som er ledere for Navajo-indianerne i USA.

Navajo-indianerne

kaller seg selv Dinè-folket. George Authora og Navajo-stammerådet fikk prisen for å ha laget Dinè Resources Protection Act i 2005. Det er en lov som inkluderer følgende formulering: "Ingen person skal ta del i urangruve-drift og videre bearbeidelse innenfor Navajo-indianernes land." Atom-industrien drev på deres område fra 1979 til 1991 verdens største dagbrudd på jakt etter uran. Den dag i dag er områdene usikret, avfall fra de åpne dagbruddene forpester området. Helsevirkningene av uranpro-duksjonen har påført navajobefolkningen store lidelser og mange dødsfall. I 1979 var det også en damkatastrofe i Church Rock, den største i amerikansk historie, der 1100 tonn radioaktivt støv og 340 millioner liter forurenset væske rant ut i elva Rio Puerco. Vannet er fremdeles ikke brukbart.

Mathilde Halla

fikk prisen for livslang innsats mot atomkraftverk. Hun har vært aktiv siden 1973 i en liten organisasjon kalt *Borgerinitiativ mot atomfare*. Hun var med å koordinerte antiatomde-

monstrasjoner, blokader og boykotter. Hun redigerte, skrev og oversatte mange slags nyhetsbrev, artikler og brosjyrer og var medforfatter av en bok om Tsjernobyl. Hun delte ut protestskriv og informasjon til skoler og kirker i Østerrike, Bayern og den Tsjekiske republikk og var med på å få stoppet bygging av flere atomkraftverk. Etter Tsjernobyl-katastrofen i Ukraina arbeidet hun og hennes organisasjon for å få avviklet det tsjekkiske atomkraftverket Temelin, og de håper å lykkes med det.

Preben Maegaard

er en pioner siden 1970-årene når det gjelder fornybar energi. I 1991 ble han visepresident for EU-ROSOLAR og i 2001 president for World Wind Association. Siden 1983 har han vært direktør for Fol-

kesenteret for fornybar energi, et uavhengig, non-profit forsknings- og undervisningsinstitutt som arbeider for å øke utnyttelsen av fornybare energikilder i Danmark og ellers.

Motarilavao Hilda Lini

er høvding i Turaga-nasjonen på Pen-tecost Island i Vanuatu.

Hun har vært aktivist for progressive politiske saker siden hun var tenåring. Hennes navn er synonymt med bevegelsen for et atomfritt og uavhengig Stillehav, kvinners rettigheter, urfolks rettigheter og miljøvern. I 1987 var hun den første kvinne som ble valgt inn i parlamentet i Vanuatu som ble selvstendig i 1980.

Motarilavao Hilda Lini var blant annet Vanuatu's helseminister tidlig i 1990-årene og var sentral i å overtale Verdens helseorganisa-

WARNING

"ALL USE OF WATER FROM
THIS RIVER IS DISCOURAGED
BY THE N.M.E.I.D."

AVISO

"N.M.E.I.D.
NO RECOMIENDA EL USO
DE AGUA DE ESTE RIO."

BÁ HÁ DZID

N.M.E.I.D. WOLYE
DÉGO ADANI "DI TO CHOO II
DOLEELIIGE DO BE HASÁADA"

sjon til å bringe spørsmålet om lovligheten av atomvåpen inn for Den internasjonale domstolen i Haag. Hun gikk av som direktør for Pacific Concerns Resource Center i Suva, Fiji. I 2004 representerte hun Stille-havsregionen på Tilsynskonferansen for ikke spredningsavtalen i New York. Hun sier blant annet:

"Urfolk har alltid trodd at fred er sentralt for menneskers sikkerhet og alle former for liv i et samfunn, en nasjon, Moder Jord og universet. Som voktere av Stillehavet fortsetter vi med å for-dømme bruken av Kwajaleinatollet i Stillehavet som øvelsesområde for amerikanske missiler som brukes i Irak, Palestina, Israel og Libya. Mens urfolk har retten til uranforekomstene, er all gruvedrift på deres jord i hendene på transnasjonale selskaper som eies av de tradisjonelle atommaktene og deres allierte, uten noen kompensasjon for urfolkene. La oss lære av urfolkene på Bikiniatollet, Maralinga, Monte Bello, Emu Field, Hiroshima, Nagasaki, Malden, Christmas Islands, Sahara ørkenen, Moruroa, Fangataufa, Ne-vada, Hviterussland, Long Island og India. Urfolks tragiske erfaringer fra atomvåpenenes grusomheter viser at testing, utvikling og bruk av atomvåpen er en forbrytelse mot all folkerett. La oss lære av stråleofrene og hindre at historien gjentar seg."

I sammenheng med prisutdelingen ble det holdt et godt besøkt seminar der blant annet de sakene prisvinnerne engasjerte seg i, ble presentert.

Teksten er hentet fra en brosjyre som ble utdelt under prisutdelingen, og er tilrettelagt av Edel Havin Beukes.

På side 5 har vi tatt opp noen av de atomtabbene som har blitt gjort, men de gjelder først og fremst med atombomber. Like mange tabber er sikkert gjort med atomkraft til fredelige formål, og vi ønsker oss ikke slike advarselsplakater som den til venstre her.

GTL

Ymse vurderinger av FN

Av Ingrid Eide

Det er en utrolig arroganse i omtalen av FN i amerikanske medier og politikk. "FN: Huset for baking av sølekaker", sier en brosjyre som utdeles gratis til turister i New York. "Kutt de ti øverste etasjene av FN bygget – det betyr ingen ting!" sier en politiker. "FN bør konkurranseutsettes", antyder en forsker i internasjonal politikk. Hun peker for øvrig på noen viktige trekk ved dagens verdensorden: regionale organer har vind i seilene, internasjonalt produksjon og handel har skapt nye aktører med enorm økonomisk makt, og i de fleste samfunn er en mer aktiv "frivillig sektor" problemløser og kanskje maktfaktor i lokalsamfunn. Men det viktigste er likevel at stormakten USA åpenbart ser FN som motpart og motmakt, samtidig som de gjerne vil ha et FN a la carte, et FN som stiller opp for USA, men som ikke vil, våger eller makter å iverksette selvstendige tiltak for fred og utvikling.

Enhver som leser FN pakten, eller følger FNs arbeid i praksis over årene, vil se at FNs håndtering av kriser og konflikter ikke er preget av maktbrynde og "kjappe" militære løsninger, men av møysommelige undersøkelser, diplomatiske for-handlinger og vedvarende arbeid for å forebygge voldelige konflikter innenfor og mellom land. Hele tiden søker man midler som er i samsvar med målene: fred og utvikling. Militære styrker eller politikk settes inn i første rekke for å beskytte sivil-befolkningen og "fryse konflikten" inntil den kan håndteres på fredelig vis. Bare i de mest uhyrlige konflikter, som folkemord, og når alle andre midler er prøvet, vil FN bruke våpenmakt. Dette er andre grunnholdninger enn de som rår i dagens USA, i hvert fall på regjeringshold. Når fredsforskningens statistikere ved året slutt kunne melde at det er en jevn nedgang i krig i verden, at mange konflikter som har foret mediene med redselsskild-

ringer av brutalitet og lidelse i årevis nå ser ut til å bli håndtert uten vold, skyldes det som oftest nettopp fredsarbeid i FNs regi. Noen konflikter ser likevel ut til å vare evig, Kongo er en av dem. Tallet på drepte er nå nær fire millioner, og nettopp i denne konflikten grep FN nylig til våpen mot et tusentalls opprørere og voldsmenn. Alt annet var prøvd, og prøves hele tiden, Kofi Annan gjør sitt beste for å rette verdens oppmerksomhet mot nettopp denne konflikten. Målet er "stabilitet", forskning og demokratisering, men da må innsatsen ha stor bredde, og støtte fra både naboland og verdenssamfunn. Ingen annen enn FN vil kunne organisere en slik innsats.

Heldigvis ser det ut til at verdenssamfunnet for øvrig ikke stiller på linje med USA i synet på FN, eller i den ensidige troen på militære løsninger. 191 stater er med i FN, nå har også Sveits sluttet seg til. FN er blitt en virkelig universell organisasjon. Som møteplass for all verdens regjeringer er organisasjonen enestående. Her settes en global dagsorden, den drøftes med åpenhet og respekt, det er langvarige prosesser og viktige samspill mel-

1986– Det internasjonale år for fred

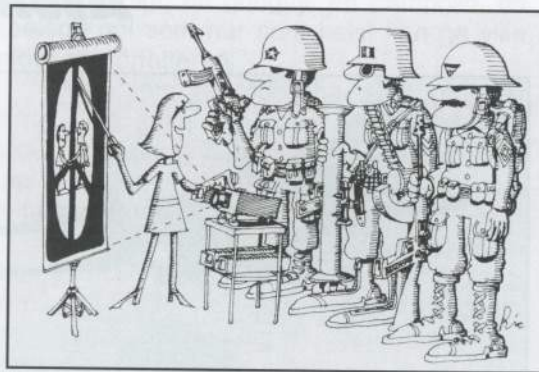
lom de mange lokale og de globale overlegningene. Det er stor aktivitet i alle deler av FN systemet. Tross knappe budsjetter og enkelte medlemsland som ikke betaler - USA har stadig stor ubetalt gjeld til FN - har FN viktige program og prosjekt i land som trenger bistand. FN er representert i ca 150 hovedsteder for å kunne samarbeide direkte med medlemsstatene, sivilsamfunnet og fagmiljøene. Det siste årets mange katastrofer har også bevist at FN er i stand til å mobilisere og organisere effektiv nødhjelp. Akkurat nå er det nordmannen Jan Egeland som er en meget anerkjent leder for FNs nødhjelpsinnsetser. Og han viker aldri tilbake for å peke på misforholdet mellom behovet for nødhjelp og de midler FN får til rådighet.

Så er vel alt såre vel, bortsett fra dette med pengene? Slett ikke, alle er enige om at verden og FN trenger reformer, fornyelse. Verden er endret siden 1945 da 50 selvstendige stater startet FN. Dagens verden har ca. 4 ganger så mange stater, og de har funnet sin plass som medlemmer av FN systemet. De ser og målbærer at det er stor avstand mellom FNs idealer om fred og utvikling, menneskerettigheter og inter-nasjonal solidaritet og den virkelighet befolkningene lever under. De legger vekt på at FN systemet ikke bare er normgiver, men også informant: det er gjennom FN statistikk fra alle land blir samlet og analysert. Den årlige rapporten fra FNs utviklingsprogram, UNDP, "Human Development Report" er kanskje den mest kjente. De fleste medlemsstatene erkjenner også at de største utfordringer for alle land er "grense-overskridende": forurensning, natur og miljø-katastrofer, epidemier, økonomiske kriser lar seg ikke løse av stater i isolasjon.

Samkvem og samarbeid må organiseres. Det er snart 30 år siden Knut Frydenlund skrev bok om "en bedre organisert verden". Det er ingen enkel oppgave. Blant annet er FN tuftet på at medlemsstatene er suverene, de må overbevise hverandre og komme frem til enighet om mål og tiltak - og om hvem som skal forestå og bekoste tiltakene. Vedtakene og avtalene er blitt mange i årenes løp. Igjen er det noen som latterliggjør denne prosessen. "De store FN-konferansenes tid er forbi" sies det ofte. "Sammenstimlinger til stor kostnad, uten resultater", hevder andre. Men finnes det noen som vil mene at FNs fire kvinnekonferanser fra 1975 til 95 ikke har hatt betydning for hvordan stater og folk nå ser på likestilling, utvikling og fred? Går det ikke en linje fra disse konferansene til Sikkerhetsrådets resolusjon 1325 om kvinners kår og innsats under konflikt, krig og fredsbygging? Og har ikke de store faglige konferansene om helse, miljø, utdanning og sosialpolitikk nettopp

samlet både fagfolk og statsledere fra hele verden til drøfting av felles utfordringer og felles innsats? Nå er det FNs tusenårs mål som får oppmerksomhet fra skeptikere. Men de har jo begynt å virke! Land etter land tar målene på alvor, lager ny politikk, og følger årvåkent egen framgang. De som ikke vil, kan, eller bare henger etter, slipper ikke unna å se hva andre land makter. Her settes nye målestokker for hva som teller med i rangeringen av land, hva som gir status: det er ikke militærbudsjettene, eller stormakts-fakter, men sosial framgang, ansvarlige miljøpolitikk, og samsvar mellom mål og midler som teller. Skal vi håpe på at dette er vår nye verdensorden? I så fall er det FN vi kan takke for at vi er kommet såpass langt.

Vi hører lite om slike trekk ved FN når det snakkes om reformarbeidet. Mange er, naturlig nok, opptatt av Sikkerhetsrådets vetoakter, og selvsagt burde sammensetningen endres. Det ligger fornuftige forslag i flere utredninger, stort sett basert på en rimeligere regional balanse, men noen enighet er ikke i sikte. Da ser det bedre ut for oppbygging av fond for nødhjelp og fredsbygging, og for reformer på menneskerettighetsområdet. Kofi Annans framlegg til FNs 60årsjubileum er vel verdt å studere. Den heter "In larger freedom - towards development, security and human rights for all". FN sambandets lokalavdelinger og folkebibliotekene kan sikkert skaffe boken. Selv om reformarbeidet går trått, skal vi og må vi bevare tilliten til FN systemet, vi skal vite mest mulig om FNs virkelige innsatser og betydning. Derfor er det også gledelig å kunne konstatere at vår nye Rød-grønne regjering satser så sterkt på samarbeid med og støtte til FN.

Fredsundervisning!

Mordechai Vanunu

Hans kamp og kampen for ham

Fredrik S. Heffermehl

Vanunu. *Hans kamp og kampen for ham*
Aschehoug 2005

Av Mari Holmboe Ruge

Mordechai Vanunu er den israelske atomteknikeren som avslørte Israels atomvåpenprogram. Han har sonet en fengselsstraff på 18 år for dette. 12 av årene var han isolert uten kontakt med andre innsatte. Våren 2004 ble han endelig satt fri, men får ikke lov til å forlate Israel og er pålagt strenge restriksjoner for kontakt med utlendinger. Myndighetene påstår at han fremdeles kan røpe militære hemmeligheter og setter derfor Vanunus klare menneskerettigheter til side.

Vanunu er blitt et symbol for fredsbevegelsen. Mange kampanjer og enkeltpersoner har arbeidet intenst i årevis for å få ham løslatt eller i det minste å få bedre soningsvilkår. Fredrik Heffermehl engasjerte seg tidlig i kampen for Vanunu, og har stått sentralt også i det internasjonale støtteapparatet for hans sak. Med utrettelig innsats har han skrevet artikler, holdt foredrag, drevet lobbyvirksomhet og samlet inn penger for å gjøre Vanunus sak kjent i norsk og utenlandsk offentlighet. Han har også etablert et nært vennskap til Vanunu selv og besøker ham jevnlig i Jerusalem.

I en helt ny bok beskriver Heffermehl både Vanunus personlige historie og det omfattende arbeidet i mange land for denne saken. I tillegg blir vi kjent med forfatteren selv, fra ung jurist i forretningslivet til fredsaktivist på heltid både i Norge og internasjonalt. Slik er boken blitt et slags "dobbelportrett" av to personer som er gått aktivt "inn i sin tid", med høyst ulikt utgangspunkt. Boken har også skarpe politiske kommentarer til vedtatte flertallsholdninger om sikkerhetspolitikk, og realistiske beskrivelser av fredsarbeidets karrige vilkår i dagens samfunn. Det siste vil mange fredsaktivister kjenne seg godt igjen i.

Ytringsfriheten er vesentlig for å kunne drive kritisk og selvstendig fredsarbeid. Men selve rettigheten er lite verd hvis synspunktene ikke kommer ut blant folk flest. Det er langt mellom bøker av fredsaktivister utgitt på sentrale forlag, med mulighet til medieomtale og god plassering i bokhandlene. Det er positivt at Aschehoug tok initiativ til dette bokprosjektet.

Atomtabbe

Nær katastrofen

Store deler av Vest-England kunne gått i luften da et amerikansk b-47 bombefly krasjet inn i en iglo-bunker med 6 armerte atombomber. Ulykken skjedde ved Lakenheath-flyplassen utenfor Cambridge.

Foto: SCANPIX

Harold Pinter

Nobelprisvinner i Litteratur 2005

Innledning av Guri Tambs-Lyche

Det er en meget kontroversiell forfatter som fikk Nobelprisen i litteratur i 2005. Av høyresiden blir han utskjelt som ekstrem kommunist, mens han blir hyllet fra venstresiden for sin evne til å sette ord på verdenssituasjonen.

Pinter er født i Øst-London 10.oktober 1930. Han har vært direktør, skuespiller, poet og politisk aktivist, men først og fremst dramatiker.

Den svenske Akademiens faste sekretær sier at Pinter har skapt "et ønskemateriale for regissører og skuespillere over hele verden". Dramatens sjef Staffan Valdemar Holm er godt fornøyd med valget av Pinter: "Han har vært en utrolig viktig og dominant dramatiker i flere decennier". Dramaten tenker nå å sette opp noe av den nye nobelpristakeren.

Pinter har tidligere mottatt en rekke europeiske priser i litteratur, og han har fått hederspriser fra 14 universiteter.

Bokbransjen ble tatt på sengen, og det ble han visst selv også, han ble først stum, siden overveldet og rørt. Pinter kunne ikke selv møte fram ved prisutdelingen, han er kreftsyk og sitter i rullestol, men han har skrevet og lest inn et langt og spennende nobelforedrag, som ble gjengitt som innspilling. Hans forlegger Stephen Page tok imot prisen på hans vegne.

Foredraget er alt for langt til å gjengis i *fred og frihet*, men etter denne omtalen tar vi med noen sitater, og hvis det pirrer nysgjerrigheten, fins det hele på IKFFs kontor.

1958 skrev jeg følgende rader:

"Det finns inga skarpa gränser mellan verkligt och överkligt, inte heller mellan sant och osant. Någonting är inte nödvändigtvis endera sant eller inte sant; det kan vara både sant och inte sant."

Jag tror att de här påståendena fortfarande håller och än i dag kan tillämpas på utforskandet av verkligheten genom konsten. Som författare står jag alltså bakom dem, men som medborgare kan jag inte göra det. Som medborgare måste jag fråga mig: Vad är sant? Vad är osant?

Folk frågar ofta hur mina skådespel kommer till. Det vet jag inte. Inte kan jag sammanfatta dem heller, bara säga att det

och det hände. Så sa de. Så gjorde de.

Språket inom konsten är någonting högst tvetydigt, ett gungfly, en trampolin, en isbelagd göl som när som helst kan ge vika under en, författaren.

Men som jag redan har sagt: man får aldrig sluta söka efter sanningen. Det sökandet kan aldrig anstå, det får inte skjutas upp till morgondagen. Det måste man genast ta itu med, utan dröjsmål.

Det politiska språket, det språk som talas av politiker, ger sig inte ut i de här markerna, eftersom de flesta politiker enligt de bevis som vi har tillgång till inte är intresserade av sanning utan av makt och av att hålla sig kvar vid den makten. För att kunna sitta

kvar vid makten gäller det att hålla folk i okunnighet, så att de lever i okunnighet om sanningen, till och med sanningen om sina egna liv. Därför är vi omgivna av en väldig gobeläng av lögn, som vi livnär oss på.

Som var och en här känner till rättfärdigades invasionen av Irak med att Saddam Hussein föfogade över en stor arsenal av synnerligen farliga massförstörelse-vapen, av vilka några kunde fyras av inom 45 minuter och åstadkomma en fruktansvärd förödelse. Man försäkrade oss om att det var sant. Det var inte sant. Vi fick veta att Irak hade förbindelser med Al-Qaida och var medansvarigt för det illdåd som drabbade New York den 11 september 2001. Man försäkrade oss att det var sant. Det var inte sant. Vi fick veta att Irak utgjorde ett hot mot världens säkerhet. Man försäkrade oss att det var sant. Det var inte sant.

Sanningen är en helt annan. Sanningen har att göra med hur USA ser på sin roll i världen och hur det vill spela den rollen.

Men innan jag återgår till nuet skulle jag vilja kasta en blick på det nära förflutna, och med det menar jag USA:s utrikespolitik sedan slutet av andra världskriget. Jag tror att det är vår enkla skyldighet att utsätta den här perioden för en viss om än begränsad granskning, vilket är allt som tiden medger här.

Alla vet vad som försiggick i Sovjetunionen och i hela Öst-Europa under efterkrigstiden: en systematisk brutalitet, omfattande grymheter och ett hänsynslöst undertryckande av den fria tanken. Allt detta finns väl dokumenterat och styrkt.

Men det jag vill hävda här är att USA:s förbrytelser under samma period bara har upptecknats summariskt, än mindre dokumenterats, än mindre bekräftats och än mindre erkänts som förbrytelser över huvud taget. Jag tror att det är någonting som vi måste ta itu med och att sanningen i hög grad har att göra med var världen står i dag. Även om USA:s agerande runt om i världen i viss mån begränsades av Sovjetunionens existens visade det att man ansåg sig ha oinskränkt rätt att göra vad man ville.

Nicaraguas tragedi är ett högrelevant fall. Jag har valt att ta upp det här som ett slående exempel på USA:s syn på sin roll i världen, då som nu.

USA stödde den brutale Somoza-diktaturen i Nicaragua i över 40 år.

(Her kommer en god beskrivelse av Nicaraguas tragedie, og USAs bekjempelse av Sandinistenes forsøk på å forbedre tilværelsen for et utslitt folk)

Jag bör påminna om att president Reagan vid den här tiden gjorde följande uttalande: "Contras är den moraliska motsvarigheten till Unionens fäder."

USA har stött och i många fall skapat varenda högerextrem militärdiktatur i världen efter andra världskriget. Jag syftar på Indonesien, Grekland, Uruguay, Brasilien, Paraguay, Haiti, Turkiet, Filippinerna, Guatemala, El Salvador och, förstås, Chile. De ohyggligheter som USA utsatte Chile för 1973 kan aldrig sonas och aldrig förlåtas.

USA gör sig inte längre besvär med att bedriva lågintensiv krigföring. Det finner inte längre någon mening i att vara återhållsamt eller ens vilseledande. Det lägger korten på bordet utan prut. Det ger helt enkelt blanka tusan i Förenta nationerna, internationell rätt eller fördömande kritik, som det betraktar som kraftlös och omotiverad. Det har också haft sitt eget bråkande lilla lamm traskande efter i ledband, det patetiska och fogliga Storbritannien.

Vad har hänt med vår moraliska medvetenhet? Har vi någonsin haft någon? Vad betyder de orden? Står de för ett nuförtiden sällan nyttjat ord – samvete? Ett samvete som inte bara rör våra egna handlingar utan också vårt gemensamma ansvar för andras? Är allt sådant dött numera? Se på Guantanamo Bay. Hundratals människor internerade i tre år utan åtal och utan vare sig juridiskt ombud eller lagstadgad rättegång, tekniskt sett internerade för all framtid. Detta fullkomligt illegitima förfarande sker i strid med Genèvekonventionen. Det inte bara tolereras, det är knappt det noteras av det som vi kallar "det internationella samfundet". Detta rättsövergrepp begås av ett land som förklarar sig vara "den fria världens ledare". Vad har den brittiske utrikesministern sagt om det här? Ingenting. Vad har Storbritanniens premiärminister sagt om det här. Inte ett ord. Och varför inte? Jo, därför att USA har sagt att kritik mot dess uppträdande i Guantanamo Bay utgör en ovänlig handling. Antingen är ni med oss eller emot oss. Så Blair håller käft.

Många tusen, om inte miljoner, människor i själva USA känner påtaglig avsky, skam ock vrede över sin regerings agerande, men de utgör inte någon samlad politisk kraft - än så länge. Men den osäkerhet ock rädsla som vi ser tilta för var dag i USA kommer sannolikt inte att minska.

XXXXXXXXXXXX

Opprettelsen og videreføringen av Young WILPF

Av Hanna Schanke

Young WILPF ble stiftet på IEC-møtet i Geneve høsten 2005. Bakgrunnen var at Sverige, Danmark, Nederland, Libanon og Norge alle hadde sendt unge representanter til møtet. Etter flere samtaler ble det klart at vi mer eller mindre hadde de samme følelsene i forhold til WILPF og organisasjonens arbeid, og de samme tankene om hvordan vi ønsket å være aktive innen WILPF. Vi ønsket mer internasjonalt samarbeid, flere konkrete prosjekter, og mer preg av et dynamisk nettverk fremfor en byråkratisk modell. Vi ble samtidig enige om at dette ville kunne bidra til å rekruttere flere unge medlemmer, ettersom prosjekterfaring, reisemuligheter og samarbeid med andre land er svært attraktivt. Vi ble enige om at vi selv måtte ta ansvaret for opprettelsen av et slikt nettverk, og utarbeidet dermed en resolusjon, som ble enstemmig vedtatt på IEC-møtet.

For å sikre at dette var en idé som ville bli satt ut i livet, valgte vi å holde vårt neste

møte forholdsvis raskt. Dette møtet ble avholdt i Oslo, og vi fikk tid til å diskutere våre forventninger og ønsker, samt bli bedre kjent med hverandre. Vi ble enige om at vårt første prosjekt skulle være å organisere Gertrud Baer seminaret i forbindelse med neste WILPF-møte, som i skrivende stund ser ut til at vil bli holdt på Cuba i november/desember, 2006.

Vi er klar over at et slikt seminar, og konkretiseringen av nettverket for øvrig, vil krever mye arbeid og forpliktelser. Vi er derfor i kontinuerlig kontakt pr email, og har planlagt et nytt møte i Sverige i februar.

Vi takker for støtten fra IKFF Norge i forbindelse med møtet i Oslo i høst, og håper på videre støtte, slik at dette nettverket holdes levende gjennom jevnlige møter.

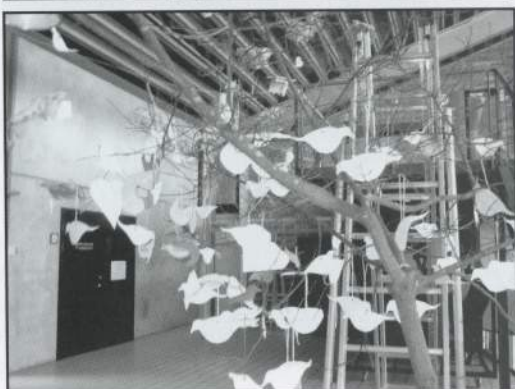
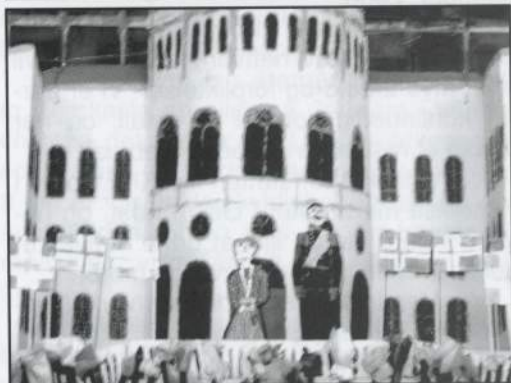
Mer informasjon om nettverket finnes på IKFF Sveriges nettside:

www.ikff.se

Fra avdelingene

Unionsoppløsningen 1905 Jubileumsutstilling i Sandnes Bibliotek

Høsten 2004 ble barne- og ungdomsskolene i Sandnes invitert til å delta på en utstilling i Sandnes Bibliotek i anledning den svensk-norske unionsoppløsningen. Jeg ble bedt om å være konsulent og koordinator for en markering av fredelig unionsoppløsning der forhandling, moderasjon og besinnelse vant fram i stedet for kompromissløshet og heroisme.

Hele 9 skoler meldte sin interesse, og elever fra 1. til 9.klasse deltok sammen med entusiastiske lærere. Historiske gjennomgang og fredsundervisning endte opp i en fargerik, kreativ og flott utstilling i bibliotekets foajé – med sin høye himling og store, lysfylte rom egnet denne seg godt for formålet.

Utstillingen ble høytidelig åpnet av kommunalsjef Kari Bente Daae. Hun berømmet elevenes og lærernes innsats, og var tydelig imponert over det hun så. Hun trakk de historiske linjene og konsentrerte oppmerksomheten mot verden i dag hvor engasjementet for fred og frihet er viktigere enn noensinne. Ett av arbeidene ble nevnt spesielt. En uro i origami. Elever fra Lura skole hadde brettet et utall av papirfugler, fredsfugler, montert i en søyleform, lysende i hvitt og pastell, et vart og stille uttrykk inspirert av barnas fredsmonument i Minneparken i Hiroshima.

Det var en utstilling med mange og varierte uttrykk, bl.a. portretter av elever med personlige tanker om fred og sikkerhet, ekspressive plakater med antikrigs slagord, fredsfugler i skumgummi hengende i taket, tovet teppe med hvite fugler, overflødigthorn i netting fylt av norske ressurser, Stortinget laget i styropor, 17. maitog og kong Haakon og dronning Maud på Stortingsplassen, dukker i bunadsstoff og tepper med norske nasjonalsanger. Ved trappa opp til biblioteket ble det plassert en trollhegggrein hvor besøkende kunne skrive sine fredssønsker på en fredsfugl og henge den på. Det ble mange fine ønsker!

På åpningen bidro elever fra Figgjo skole med miming/dramatisering av de norsk/svenske forhandlingene, og elever fra Sandved skole hadde kledd seg i tradisjonelle norske kofter sang gamle nasjonale sanger så taket løftet seg. Ca 500 elever satt tett pakket på golvet og var lydhøre og stolte over å være en del av dette. Utstillingen fikk henge i 5 måneder.

Sandnes IKFF, Martha D. Sagland Lea

Fattigdom og Norge og globalt

Av Ellen Elster

Fattigdom i Norge – er det mulig? Vi snakker om fattigdom i den 3. verden. TV-bildene presser seg inn i stua vår, og mange steder er fattigdom nært forbundet med krig. Kan det være det i Norge? Tanken virker fjern. Hva slags fattigdom handler det om?

Fattigdommen i Norge er usynlig, men vi leser om den i avisene. Det er skrevet mye om den norske fattigdommen. Regjeringen har laget en handlingsplan for å motvirke fattigdom, og det finnes et eget forskningsprogram. En av de siste bøkene som er kommet ut om temaet, er av Kjell Underlid om *Fattigdommens psykologi. Oppleving av fattigdom i det moderne Norge* (Samlaget 2005), og som danner grunnlaget for denne artikkelen. Han har gjennomført en kvalitativ studie av noen utvalgte langtidsklienter ved et sosialkontor i Bergen.

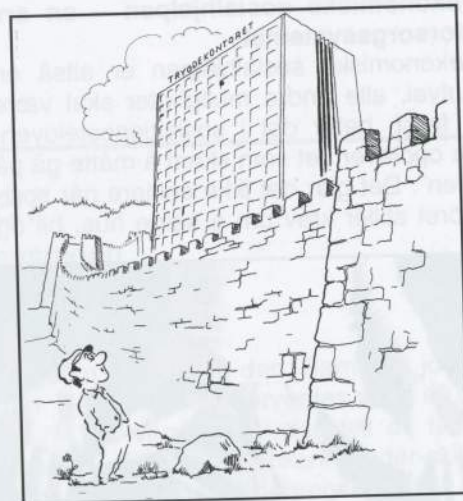
Fattigdom på norsk

Hva består fattigdommen av i Norge? Det skilles mellom absolutt og relativ fattigdom. Den absolutte fattigdommen karakteriserer forholdene i den tredje verden, mens den relative fattigdommen er slik den kommer til uttrykk i Norge. Videre skilles det mellom subjektiv og objektiv fattigdom. Subjektiv fattigdom er folks egenopplevelse av å ha svært dårlig råd. Objektiv fattigdom er når vi bruker mål som er uavhengige av den enkeltes vurdering. Ofte tar en utgangspunkt i inntekt sett i forhold til medianinntekten, det vil si inntektsfordelingen i et land (Tone Fløtten: *Fattigdom i en velferdsstat. Tidsskrift for Velferdsforskning* Nr 2/2003).

For oss i denne sammenhengen er det den objektive fattigdommen, som er interessant. Underlid benytter seg av en subjektiv definisjon, men på grunnlag av en objektiv fattigdomssituasjon.

Fattigdom og velferdsstaten

Fattigdommen varierer om en tar hensyn til sosiale overføringer, og her kommer de nor-

diske landene bra ut sammenlignet med andre europeiske land. Det betyr at de nordiske landenes velferdsordninger har en klarere fattigdomsprofil. De er mer effektive til å omfordele fra folk som har god råd til dem som har dårlig råd, i form av skatt. I Norge består de sosiale overføringene primært av folketrygden. Sosialhjelpen spiller en marginal rolle i denne sammenhengen.

Velferdsstaten ble innført for å få bukt med fattigdommen og skjøt særlig fart i årene etter den andre verdenskrigen. Det ble skapt et system som sikrer alle norske borgere mot fattigdom og nød. Ordningene gjelder i forhold til alder, ved barnefødsler, arbeidsløshet, sykdom, ulykker og uførhet.

Den økonomiske sosialhjelpen er det siste sikkerhetsnettet. Hvor godt er dette sikkerhetsnettet? Mye tyder på at sosialhjelpen bidrar til at folk forblir fattige. Det er dette Underlid skriver om, og han beskriver den psykologiske nøden mer enn sult, tørst og kulde. Skjønt, han gjør faktisk det også, og da kan vi

lure på om det ikke også finnes absolutt fattigdom i Norge.

I dag er det lett å glemme at det har vært en betydelig fattigdom i Norge. Mange forfattere har gjennom tidene skildret dette i alle sine fasetter med nød, kulde og sult, utbytting og underkastelse, hvordan dette framtrer kroppslig og følelsesmessig. Den norske litteraturens skildringer er også et utgangspunkt for Underlids kartlegging. Flere av respondentene forteller at det hender de går sultne til sengs. Penger til mat kan komme i konkurranse med husleia eller telefonregningen som er forfalt, eller et impuls kjøp av en CD, og som en angrer bittert etterpå. For mange følger også en rekke andre problemer i kjølvannet av fattigdommen, særlig gjelder det helseproblemer.

Den økonomiske sosialhjelpen – en arv etter forsorgssystemet

Den økonomiske sosialhjelpen er altså en siste utvei, alle andre muligheter skal være prøvd først, heter det i sosialtjenesteloven. Mange opplever det som skam å måtte gå på "sosialen". Det gjør det ikke enklere når sosialkontoret stiller krav om å selge hus, bil og

bruke det som eventuelt måtte være i banken først. Riktignok skal hel-hetssituasjonen være vurdert når slike krav stilles. Men når kommuneøkonomien er stram, blir ofte kravene i sosialhjelpen strenge. Og sosialhjelpen blir en fattigdomsfelle, noe en ikke kommer seg ut av.

Da er vi inne på dagens overordnede politiske styring. Her heter det "mer tjenester ut av hver krone" og "alt skal effektiviseres". Vi er i ferd med å få en liberalistisk politikk slik vi kjenner det fra Thatchers Storbritannia og Reagans og Bushs USA. Kravene fra Verdensbanken og WTO om struk-turtilpassing og privatisering av offentlige goder går utover folk flest og særlig de fattigste. Norge føyer seg pent inn i folden og tilpasser seg kravene til de internasjonale institusjonene, men også kravene fra EØS-direktivene. Fattigdom i

Norge handler altså i stor grad om det samme som andre steder: globalisering, liberalisering av markedskreftene, mens universelle velferdsordninger ikke lenger strekker til.

Feminisering av fattigdommen

Har den norske fattigdommen et kvinneansikt? Dette er et svært sentralt spørsmål i den globale økonomien. I den tredje verden er det ofte kvinnene som teller når det gjelder den lokale økonomien. Det er i mange tilfeller kvinner som står for mattilførsel og omsorg for familien basert på lokal produksjon og salg. Den globale økonomien er i ferd med å ødelegge dette livsgrunnlaget. I tillegg er det kvinnene som er ofre for de multinasjonale selskapene i frihandelsonene med ekstreme lave lønninger og uten sosiale goder. Berit Ås skriver i en artikkel at det er kvinner som er de fattige både i vesten og i den 3. verden samtidig som økt økonomisk vekst i industri-landene skjer på bekostning av utviklingslandene. Kjønn er blitt en variabel på hvem som er de fattige (*LO-Aktuelt* 5/98).

Men er det bare kvinner som er fattige i Norge i dag? I følge en oversikt fra Statistisk Sentralbyrå er grupper med størst inntektsfattigdom etter EU-mål i 2002 sosialhjelpsmottakere, innvandrere med ikke-vestlig landbakgrunn, langtidsledige, alene-boende minstepensjonister, aleneboende under 35 år, enslige forsørgere og langtids-syke (Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger, SSB. Rapporter 2004/28). I noen av disse gruppene finner vi flest kvinner og i andre er det flest menn. Det er derfor uinteressant å si hvem som er mest fattig. Heller ikke undersøkelsen til Underlid gir grunnlag for å si noe om forskjeller i opplevelse av fattigdom, selv om det går fram at årsaken til fattigdom kan være forskjellig mellom menn og kvinner. Han oppsummerer at begge kjønnene opplever manglende trygghet og autonomi i hverdagen. De har dårlig selvbilde. Han karakteriserer kjennetegn ved fattigdommen i Norge som strukturell og primært mangler ved arbeidsmarkedet og boligmarkedet.

Fattigdom og globalisering

Den norske fattigdommen er reell sjøl om den

er relativt liten sammenlignet med andre europeiske land. Men dagens fattigdom er på frammarsj. Fattigdommen som beskrives, er i stor grad samfunnsskapt, dels ved bedrifter som legges ned, og ofte som resultat av globalisering, og dels at de universelle støtteordningene uthules ved at delordninger opphører og egenandeler øker. Økonomisk sosialhjelp har lenge vært velferdsstatens sikkerhetsnett og en videreføring av den gamle fattighjelpen. På sett og vis kan vi si at vi er heldige som tross alt har et system som sikrer at ingen skal sulte her i landet, i motsetning til mange andre land i verden, inklusive USA. Men dette er en sannhet med moderasjoner i følge Underlid.

En av Kvinneligaens formødre, Jane Addams, var ikke bare opptatt av fred, men var også en stor inspirator i fattigdomsarbeidet i USA på 1800-tallet (Gerd Grønvold Saue: *Jane Addams elsket og foraktet*. Kvekerforlaget 2001). Foruten å være opptatt av å hjelpe den enkelte, var hun primært opptatt av å se på de strukturene som forårsaket fattigdommen. Hun koplet

dermed det politiske arbeidet med det individuelle hjelpearbeidet, noe som synes å mangle i dagens sosiale arbeid. Hun gikk til angrep mot den liberalistiske økonomien hvor industrien hadde stort spillerom til å utbytte arbeiderne på det groveste for å tjene mest mulig penger. Gjennom tale, skrift og praktisk

handling, bidro Jane Addams til politikken og kunnskapsutviklingen om fattigdom, samtidig utviklet hun alternativer i sin base i Hull-
House i Chicago.

Historien gjentar seg.

Ansvar

Av Eli Dreyer Rensmoen

"Nå sitter jeg, 92 år gammel og tenker tilbake, men ikke med glede. Under krigen satt vår venn Viggo Wiederøe i tysk fengsel, hans kone Solveig arbeidet for hjemmefronten. Deres 2 barn var jevn-aldrende med våre to på 5-6 år. De bodde en tid under krigen hos meg på Grindreng gård, Løten, en stor gård med kyr, griser og høner og en hyggelig sveiser som lot barna være i fjøset når dyrestellet pågikk. Om sommeren var låven tom for høy; kyrne beitet ute. Låvebrua var lang, låvedøren sto åpen for lufting, fallet ned til låvegulvet var ca. 5 m. For barna var det forbudt å leke på brua. Huset vi bodde i hadde en inngjerdet frukt- og grønnsakhage; fin å leke i for barna.

En dag oppdaget jeg at forbudet til barna om ikke å leke på låvebrua var brutt. Jeg ble redd og sint og ga min 5 1/2 årige datter en ørefik som avstraffelse. Den ørefiken sitter jeg og tenker på i dag med skam. Jeg var voksen, jeg hadde frivillig påtatt meg ansvaret for å sikre gjestebarna og selvfølgelig mine egne barn. Et ansvar jeg mentalt overførte til min 5-6 årige datter. Jeg skulle selvfølgelig selv vært ute og passet på de 4 småbarna at de ikke utsatte seg for livsfarlig lek på låvebrua. Ingen ga meg en ørefik. Det var

jeg som skulle hatt den. Barna så jo ikke faren. Det kunne ikke forventes at de så den.

Vår verden er i dag fylt av farlige låvebroer. Ansvarlige "voksne" leder-skikkelser finnes bare i meget begrenset antall - innen FN, innen de få eksisterende freds- og miljøvern-organisasjoner, innen Røde Kors, mennesker med ansvarsfølelse overfor medmennesker som mentalt befinner seg på barne-
stadiet, som fører oss ut på vår klodes mange farlige låvebroer hvor kløften rik/fattig blir dypere hvor miljø-ødeleggelse blir oversett, hvor atomkriger vil destruere alle som betraktes som farlige fiender, hvor CO2 gassens dødbringende energikilde vil bli brukt i økende omfang. Grådighet blir akseptert. Vi er alle barn som leker på farlige låvebroer. I selvforsvar må vi nå gi FNs lovverk om menneskerettigheter makt og mulighet til å redde vår art fra uvitenhetens og grådighetens selvmord. Det er dagens angivelige "voksne" som må motta ørefiker!"

Gunvor Sæther mottok denne artikkelen fra en gammel venninne, som lurte på om det var noe for bladet vårt, og sendte den videre til oss. Og vi sier takk.

Minnetale for Jenny Mosland

Jenny Mosland er ikke lenger blant oss og vi vil savne henne meget. Hun hadde et brennende hjerte og sluttet aldri å engasjere seg i det som opptok henne.

Jenny Mosland tok initiativet til Bestemødrene mot atomkrig, også kalt Bestemødrene på stortingsplass, eller bare Bestemødrene. Hun var sentral i dette arbeidet i 20 år. Bestemødrene sier det selv så vakert: Jenny var mor til Bestemødrene og hun hadde en sterk drivkraft i seg for denne oppgaven!

Bestemødrene var hennes hjertebarne og gode samarbeidspartnere. De var en unik gruppe kvinner som sto på barrikadene i de 20 årene det varte. Jenny hadde også en egen evne til å få mediene interessert i Bestemødrene og deres aktiviteter, til tross for den vanlige usynliggjøringen av kvinners fredsarbeid.

I 1992 fikk Jenny Mosland Kongens Fortjenestemedalje i gull for sitt samfunnsgavnlige virke og fredsarbeidet. Det var hun stolt og glad for!

Jenny var hele tiden med i Internasjonal kvinneliga for fred og frihet. Flere av bestemødrene hadde dobbelt medlemskap i Bestemødrene og Kvinneligaen. I fred og frihet finnes mye stoff om alt det fredsarbeidet som er gjort gjennom årene av disse to organisasjonene. En viktig kilde til historien om kvinnes fredsarbeid i Norge og hva det betydde, finnes i Else Skjønberg's bok "Kvinnenes fredsbevegelse på åttitallet". Jenny var en av hennes kilder.

Den internasjonale organisasjonen WILPF har mange nasjonale seksjoner og IKFF har kontakter i andre land. Jenny deltok på flere møter i utlandet, blant annet på et av de årlige seminarerne Kvinneligaen arrangerte i FN-bygningen på kvinnedagen 8. mars i Geneve

i forbindelse med nedrustningsforhandlingene der.

Jenny hadde gjennom årene styreplass i landsstyret og tillitsverv i Oslo-avdelingen i Kvinneligaen til hun av helsemessige grunner måtte legge inn årene. Hun kom ofte med innspill og kommentarer og sa klart fra hva hun syntes. Jenny visste hva hun ville og hadde ofte gode forslag til gjøremål. Hun var full av engasjement og temperament. Hun var en berikelse for Kvinneligaen.

Jenny Mosland 1912-2006

Jenny arbeidet med fredssaker også i Norsk kvinneforbund gjennom flere år. Hun var i 4 år redaktør for organisasjonens tidskrift "Kvinner hjemme og ute". Norsk kvinneforbund var tilsluttet det internasjonale Verdens Demokratiske Kvinneforbund som hadde fredsarbeid som en av sine hovedsaker.

Det kreves mot og standhaftighet og tro på egne krefter for å stå imot forsøk på å diskreditere og kriminalisere fredsarbeid og fredsarbeidere. Jenny lot seg ikke kue. Hun visste hva hun ville og var godt orientert både om internasjonal politikk og hva som foregikk i den norske virkeligheten. Hun var en kvinne som sa høyt og tydelig fra hva hun mente om sikkerhetspolitikk, opprustning, krigsindustri og atomvåpen.

Jenny engasjerte seg tidlig og sterkt i kampen mot atomvåpen, allerede rett etter 2. verdenskrig da USA slapp atombombene over Hiroshima og Nagasaki. Dette gjorde et sterkt inntrykk på henne. Hun var med på å starte Nei til atomvåpen i Asker i 1983. Jenny var også engasjert i solidaritetsarbeid gjennom årene blant annet i Fellesrådet for sørlige Afrika, Palestinasaken, Chiles og Cubas situasjon. Hun var partipolitisk engasjert i en lang periode, først i Asker SF, så i Asker SV og Akershus SV, og senere i SVs lokallag på Majorstua. Hennes interesseområder i fylkespolitikken var sosiale saker og miljøvern.

Jenny var opptatt av kvinners stilling i samfunnet og deltok på FN's kvinnekonferanse i Nairobi i 1985 og på den store internasjonale

kvinnekonferansen i Moskva som var arrangert av Verdens Demokratiske Kvinneforbund i 1987. Der deltok forøvrig representanter fra 20 norske Kvinneorganisasjoner. Den økte satsingen på atomvåpen under den kalde krigen og konsekvensene av en atomkrig fikk især kvinnene til å mobilisere mot galskapen.

Mellom 1981 og 1983 arrangerte norske kvinner tre internasjonale og en nasjonal fredsmarsj, til Paris, Moskva - Minsk og New York - Washington. Norgesmarsjen gikk fra Eidsvoll til Trondheim og ca 25 000 nordmenn deltok på vandringen. Det er ingen tvil om at disse fredsmarsjene spilte en positiv rolle for å få slutt på den kalde krigen mellom øst og vest selv om de ble forsøkt usynliggjort og bagatellisert.

Den store fredsreisen i 1985 betydde mye for Jenny. Initiativet til den store fredsreisen ble tatt av Astrid Einarson fra den svenske Kvinneligaen. Hun fikk ideen under fredsmarsjen i Sovjet og fra en lignende internasjonal aksjon Kvinneligaen hadde i 1915. Den store fredsreisen hadde 90 deltagere. Jenny deltok sammen med 5 andre norske IKFF medlemmer. De reiste fra Sverige i ulike grupper med hvite busser og fly til alle europeiske FN-land

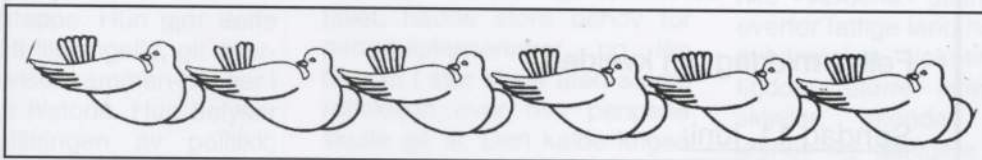
(unntatt Sovjet) for å ha samtaler med politikere, regjeringssjefer og fredsorganisasjoner.

De hadde med seg 5 spørsmål om fred som var resultatet av et internasjonalt forarbeid. Alle FN-land fikk de samme spørsmålene og det skulles svares ja eller nei på dem. Da svarene forelå, hadde 90 av de 105 FN-landene som var besøkt svart ja på alle fem spørsmålene om fred. I september 1988 ble den store fredsreisen avsluttet med en global folkelig toppkonferanse, et alternativt toppmøte i FN-bygningen i New York. Jenny deltok også på denne begivenheten.

Jenny var sine venners venn og samtalepartner. Jeg og min familie hadde også stor glede av samværet med henne. Jeg besøkte henne den dagen hun døde. Selv om hun ikke kunne snakke forståelig, formidlet hun med enkle tegn at hun var med.

Fred over Jennys minne!

Edel Havin Beukes

Sidsels Plukk

Om fredsundervisning

Nr.1 av bladet vårt i 1986 hadde som hovedtema **Fredsundervisning og Kampanje mot krigsleketøy.**

Fredsundervisning har fra tid til annen vært tema for artikler, dikt og kloke ord både i vårt blad og i tidsskrifter og aviser ellers (og på enkelte skoler).

Jeg leser og plukker fra dette bladet som kom ut for 20 år siden. Den finske WILPFeren Helena Kekkonen hadde lederen i dette bladet og skriver blant annet:

Vi må bevisstgjøre den etiske og moralske oppdragelse - da vil mennesket vokse.

---må vi satse på fredsoppdragelse. Ennå har vi ikke på langt nær utnyttet de muligheter som fredsundervisningen innebærer. Håpet om at menneskene gradvis vil modnes til aktivt å verne om livet og bygge en mer rettferdig verden, ligger i en integrert fredsundervisning på alle nivåer.

Det kunne vært skrevet i dag med samme adresse til skolemyndigheter, lærere og foreldre.

(Norges Fredsråd tar med sin brosjyre "Fredsundervisning, ja takk!" tak i disse tankene og har nå, i samarbeid med Norad og Vox, utarbeidet en nettside som viser til aktiviteter som kan hjelpe interesserte til å gå i dybden (og bredden) på problemene. Du finner den på [www.fredsundervisning .no](http://www.fredsundervisning.no)).

politikere til å våkne, for, som hun sier, har Vestens for-sømmelser stort potensial i seg til å ha negativ tilbake-virkende kraft.

Gjeldens historie gir oss innblikk i en av vår tids største utfordringer. Med boka vil hun vise hvordan vi kan rette opp det fatale, både for egen og andres del, bare vi vil. Alle er vi uløselig knyttet sammen, og det gjelder å se det i tide.

Björg S. Hauer

Gulldronning, perledronning

Margaret Skjelbred
Tiden Norsk Forlag

"Morfar har, som så ofte før, funnet en parlamentarisk løsning på problemet. Den gangen visste jeg ingen ting om verden, men etter at jeg ble voksen har jeg ofte tenkt at den ville vært et bedre sted hvis morfar hadde hatt mer å si. Det skal ofte så lite til for å få problemer løst med det gode. Og det sparer jo så mange tårer."

Dette avsnittet, plukket ut av en bok, sier egentlig alt jeg har lyst til å skrive om i denne bokanmeldelsen. Denne unike fortellingen om noen menneskeskjebner blant millioner av andre skjebner her på vår klode, er skrevet så utrolig vakkert og med en slik innlevelsessevne i et menneskesinn, og særlig et barne-sinn, at en gir seg ende over. Den handler om et meget vanskelig tema som dessverre er så gruoppvek-kende sant, nemlig mishand-ling og mis-bruk av barn. Disse små svake kroppene som i forhold til den voksnes styrke, blir så hjelpeløst svake og forsvarsløse.

Det er en skildring av et vanskelig tema som er så utrolig vakkert skrevet, at en etter å ha lest ferdig boken, sitter igjen med en følelse av håp og glede. For selv om det er menn som her er beskrevet som overgripere, er også red-

ningsmannen en mann. En mann som så viselig og kjær-lig handler, at han trekker bar-net ut av svarte natten og knuser trollet for all fremtid, både hos barnet og hos leseren som er så heldig å få denne opplevelsen. For-fatteren gir oss side etter side et innblikk i hvordan men-neskenes situa-sjon i livet er, rundt omkring her i verden. Hvor tilfeldighe-tenes råder og tankeløsheten og egoismen blinder oss, slik at vi ikke får øye på de virkelige gledene midt i vår trivielle hverdag.

Hun fordeler skylden for all ulykken ganske jevnt for-delt mellom kjønnene. For hvor sant er det ikke at den blinde, likegyldigheten over uhyrlighetene, er en vel så stor misgjerning hos de kvin-nene som stilltiende lar barn utsettes for slikt. For ikke å snakke om alle de kvinnene som også er med på selve mishandlingen og misbruket. Men det siste er ikke en hand-ling i denne boka. Forfatterens skildring av menneskeskjeb-nene viser også at det finnes så mye godhet og forstand i verden at den oppveier all uforstand. Jeg liker boken så godt, fordi den underbygger min egen oppfatning om at mennesket har i seg evnen til det gode i langt større grad enn det onde. For ellers had-de vi utryddet hverandre for lenge siden.

Tilbake til innledningen av denne anmeldelsen. Jeg tror at håpet for men-neskeheten ligger i at vi må bli flinkere til å bli sanne. Vi må tørre å kalle en spade en -

spade. Vi må ta de ube-hagelighetene det er å si nei til hverdags volden. Vi må også si; at krig vil vi ikke ha. Vi vil løse problemene med det gode. Vi vil bruke kjærligheten i stedet for hatet. Og de uhyr-lighetene vi stilltiende lar barn i andre land utsettes for i krig eller ved innestengt barnear-beide eller stilltiende godtaking at barn blir dømt til livs varig fengsel eller til døden for noe de har gjort mens de er barn, er en vel så stor misgjerning som det som tause menn og kvinner kan være med på i hverdags livet rundt om på vår klode

Grethe Nielsen

USA vil ikke undertegne avtale om uføres rettig- heter.

USA vil ikke undertegne en internasjonal traktat som forbyr diskriminering av uføre. Amerikanerne mener deres egne lover og regler på området er gode nok. USAs assisterende jus-tisminister med ansvar for borgerrettig-heter, Ralph Boyd sa til en FN-komite som arbeider med traktaten, at amerika-nerne gjerne vil hjelpe til. Men folkerettslige forpliktelse vil de ikke pådra seg.

Vil du få bundet inn dine gamle årganger av fred og frihet?

IKFF skal få bundet inn arkiveksemplarene av medlemsbladet fra 1937 og framover. I den sammenhengen kan IKFFs medlemmer få innbundet sin egen samling. Prisen avhenger bl.a. av antall bestillinger. Ta kontakt med IKFFs kontor hvis du er inter-essert, for flere opplysninger.

————— IKFF —————
Internasjonal Kvinneliga for Fred og Frihet
Grunnlagt i Haag 1915

Postboks 8810 Youngstorget
N-0028 Oslo
Besøksadresse:
Storgt. 11—5 etg, 0155 Oslo
Kontonummer: 0531 50 27057
E-post ikff@ikff.no

Tlf. sentralbord 23 01 03 00
Direkte 23010340/fax23010301
Telefontid: kl.10-13, mandag,
tirsdag, onsdag, torsdag
Kontoransvarlig: Sidsel Andersen
og Mari Holmboe Ruge

Landsleder: Edel Havin Beukes
Tlf. 67531300, edel@beukes.net
Representant i WILPFs hovedstyre:
Liss Schanke
Adresse:IKFF-kontoret

IKFF - avdelinger - grupper - kontakter

Aust-Agder

Lise Natland
Bioddgt.3
4878 Grimstad
Tlf. 37 04 32 54

Hedmark/Oppland:

Grete Nielsen
Nordahlsveien 36A
2312 Ottestad
Tlf. 62 57 62 27
grethe.nielsen@tele2.no

Hordaland:

Susanne Urban
Torgalmenning 7
5074 Bergen
Tlf. 55 36 66 00
urban.rabbe@fortunen.no

Oslo og Akershus

Lene Nilsen
Frydenlundsgt.6
0169 Oslo
Tlf. 24 05 59 53
ln@ldo.no

Rogaland

Sandnes:
Berit Oldeide
Christies gt. 20
4307 Sandnes
Tlf. 51 66 31 67
ooldeide@c2i.net

Stavanger: Kari Foldøy
Rektor Berntsensgt. 12 B
4022 Stavanger
Tlf. 51 55 33 83
Hanne Kjersti Knutsen
Blåfjellveien 1
4019 Stavanger
Tlf. 51 54 32 02
hankj@start.no

Romerike

Gry Havin Kongsrud
Kjærmo gartneri
1929 Auli
Tlf. 63 82 86 35

Sør-Trøndelag

Åse Berg
7372 Glåmos
Tlf. 72 41 46 31
aase.berg@c2i.net

Troms

Hermien Stoop Prestbakmo
Trollbakken 2 9321 Moen
Tlf. 77 83 13 24
han-pr@online.no

Vestfold: Bjørg Berg

Mårveien 7,
3124 Tønsberg
Tlf. 33 32 64 35
biefred@tele2.no

Redaksjonen avsluttet 20.
Januar 2006 2005

-Bestillingskupong-
Internasjonal Kvinneliga for Fred og Frihet (IKFF)
Postboks 8810 Youngstorget, 0028 Oslo

Jeg vil bli medlem_____ Abonnet på *fred og frihet*_____

Normalkontingent kr. 300.-inkl. bladet

Abonnement på *fred og frihet* Kr. 220.-

Redusert kontingent kr.200.-
inkl. bladet

Kontonummer: 0531 50 27057

Navn _____

Adresse/postnr. _____

B - post

Returadresse:

IKFF

Postboks8810 Youngstorget

0028 Oslo

Det værdifuldste, et menneske ejer, er livet. Det bliver kun skænket en én gang, og man skal bruge det sådan, at man ikke en skønne dag knuges af en byrde af spilde år, at man ikke brænder af skam over en ynkelig og ligegyldig fortid - sådan , at man, når døden lukker ens øjne, kan sige: Hele mitt liv, al min styrke har jeg viet til det største i verden - kampen for menneskehetens frigørelse.

Nikolaj Ostrovskij

1904 - 1936

